

No guts, no glory

of zonder ambitieus beleid, geen vitaliteit; een oproep tot revitalisering van het Amsterdamse kunstbeleid

Februari 2003

Dit advies is mede tot stand gekomen op basis van gesprekken met:

Hugo Bongers, zakelijk directeur Museum Boijmans Van Beuningen; **Inge de Bruin**, verzamelaar hedendaagse beeldende kunst en lid van een aantal besturen van nationale en internationale instellingen voor beeldende kunst; **Abdeluheh Choho**, adjunct-directeur van PR en Communicatiebureau Winkelman & Van Hessen; **Melle Daamen**, directeur Stadsschouwburg Amsterdam, bestuurslid Nationaal Filmtheater; **Easy Aloha's**, cultwatchers en publicisten, dj's en televisiepresentatoren; **Maarten van Hinte**, artistiek leider Made in da Shade, toneelschrijver, muzikant en rapper; **Margriet Kapteijns**, namens het toenmalige Ministerie van WVC nauw betrokken geweest bij de verzelfstandiging van een aantal rijksmusea, thans adviseur culturele sector bij Twijnstra & Gudde; **Mira Kho**, voormalig directeur Artoteek Zuidoost, thans zelfstandig adviseur; **Inez van Lamsweerde en Vinoodh Matadin**, beeldend kunstenaars; **Ronald de Leeuw**, algemeen directeur Rijksmuseum en bijzonder hoogleraar Museumbelid en Verzamelkunde; **Reyn van der Lugt**, voormalig cultureel attaché voor de VS en Canada en voormalig directeur Groninger Museum, thans zelfstandig adviseur; **Gitta Luiten**, directeur Mondriaan Stichting; **Martijn van Nieuwenhuyzen**, directeur Bureau Amsterdam en curator van het ICA in Londen; **Ellen Ombre**, auteur en publiciste; **Schelto Patijn**, voormalig burgemeester Amsterdam; **Martijn Sanders**, directeur Het Concertgebouw N.V.; **Jeroen van Schooten**, partner Meyer en Van Schooten Architecten, **Thomas Peutz**, initiatiefnemer Smart Project Space; **Jan Rothuizen**, beeldend kunstenaar en initiatiefnemer Lost & Found; **Jeanette Smit**, directeur Theatercombinatie Bellevue/Nieuwe de la Mar; **Arthur Sonnen**, directeur Theaterfestival; **Tom van Vliet**, directeur World Wide Video Festival; **Ellen Walravens**, dramaturge en zakelijk leider 't Barre Land

Dit advies is voorbereid door een commissie bestaande uit:

Yoeri Albrecht, *voorzitter*

Han Bakker

Lennart Booij

Cees de Graaff (wegens vertrek naar het buitenland: tot 1-1-2002)

Ton Idsinga

Barbara Martijn

Martijn Kielstra

secretaris: Pien Hartogs

Art is not about money, art is about value ¹

Hoe vaak wordt Amsterdam niet genoemd door buitenlandse toeristen als hun favoriete stad in Europa? Hoe vaak verzuchten jonge mensen uit de provincie niet hoe mooi het is om in Amsterdam te wonen? Veelal komen opmerkelijke culturele initiatieven uit de hoofdstad waar theater, dans, muziek, festivals en performances het publiek zoeken en vinden dat bij hen past. Maar hoe houden we het zo en liever, hoe verbeteren we dit?

Amsterdam heeft door de eeuwen heen een toonaangevende positie ingenomen op het gebied van kunst en cultuur. De stad wordt ermee geassocieerd, in Nederland en daarbuiten. De omvang van Amsterdam in acht genomen is zijn internationale positie prominent. Die positie is niet uitsluitend gevestigd door de grote, internationaal toonaangevende instellingen als Rijksmuseum, Van Gogh Museum, de Nederlandse Opera, Het Concertgebouw en het gelijknamige orkest - die de top van de Amsterdamse kunstpiramide vormen - maar ook door zijn brede basis van tientallen kleine instellingen en initiatieven, waaruit de vernieuwing van kunst en cultuur voortkomt. Die brede, vernieuwende basis is noodzakelijk voor die instellingen die Amsterdam zijn internationale allure geven. Onze rijkdom aan kunst en cultuur vindt zijn oorsprong in het particulier initiatief. Inmiddels is de zorg voor kunst in ons bestel vooral een overheidstaak geworden.

De onderzoekende kracht van de kunst is voor een levende cultuur van essentiële waarde. Kunst kan buiten zijn esthetische kwaliteiten worden gezien als de zuiverste belichaming van de vrijheid van het menselijk denken en handelen. Behalve zijn intrinsieke waarde heeft kunst een aantal 'nuttige' nevenaspecten. Kunst en cultuur bieden plaatsen van samenkomst om te genieten, om te beschouwen, om kritiek te leveren en om het debat te voeren. Kunst- en cultuurdeelname stimuleert het eigenstandig oordelen en de zelfontplooiing van individuen. Dat kunst en cultuur vanwege hun intrinsieke waarden een stad aantrekkelijk maken voor zijn bewoners in het algemeen, creatieven uit het bedrijfs- en culturele leven in het bijzonder én bedrijvigheid aantrekt is een belangrijke bijkomstigheid. Evenals het feit dat een sterk kunst- en cultureel leven tegenwicht biedt tegen het groeiende dumptoerisme, tegen het vreethok-, zuip en dope imago van de stad en tegen de sociale en culturele versplintering. Het momenteel zo populaire duo normen en waarden spint eveneens garen bij kunst en cultuur. Juist de kunst in al zijn verschijningsvormen onderzoekt normen en waarden al dan niet in relatie tot de maatschappij en het individu en zet aan hierover tenminste na te denken. Kunst en cultuur zouden een veel grotere bijdrage aan integratie en uiteindelijk zelfs veiligheid kunnen leveren. Kunst heeft een belangrijke invloed op de kwaliteit van de samenleving. Kunst is ook kwetsbaar. Vandaar dat het de principiële taak is van de overheid als hoedster van het algemeen belang, de kunst te ondersteunen, ook als die strijdig lijkt met het algemeen belang en de heersende (goede) smaak.

Een wonderlijk en wrang verschijnsel is dat het belang van de intrinsieke waarde van kunst door veel politici met de mond wordt beleden, maar dat de praktijk een heel ander beeld laat zien. Ondersteuning van een -min of meer- vrije ontwikkeling van de kunst moet permanent worden bevochten, ondanks het feit dat het verhoudingsgewijs tot andere overheidsuitgaven slechts om zeer bescheiden bedragen gaat. Kunst- en cultuurbeleid wordt daarom verpakt in opportunistische nuttigheidsmotieven. Of er zijn allerhande alibi's nodig om de ondersteuning van de kunst te legitimeren.

¹ Peter Sellars, 1991

Onze realiteitszin zegt ons dat als we een lans willen breken voor kunst en een waardevollere samenleving, als we willen worden gehoord en onze ideeën en voorstellen voor de totstandkoming van praktisch beleid gerealiseerd willen zien, we beter kunnen aansluiten bij deze praktijk dan ons te verliezen in filosofische verhandelingen of essays over de intrinsieke waarde van kunst.

In tijden van hoogconjunctuur wordt kunst met rust gelaten, in tijden van recessie wordt op de kunst bezuinigd. In de afgelopen periode van hoogconjunctuur is de kunst inderdaad met rust gelaten. Juist toen er mogelijkheden waren voor grote investeringen zijn die, slechts, in zeer beperkte mate gedaan. De politiek dreigt nu pas op de plaats te maken zonder ooit bewogen te hebben. De Amsterdamse politiek verwijt de kunstwereld niet voldoende waardering te hebben voor de investeringen van 330 miljoen euro door het huidige stadsbestuur in kunst en cultuur. Dat is echter het probleem niet. Eerlijkheid gebiedt te erkennen dat het genoemde bedrag grotendeels wordt besteed aan het wegwerken van achterstanden, zowel materieel en immaterieel. De kunstwereld waardeert zonder meer de rol van de gemeente als een goede huisbaas, maar is desalniettemin bezorgd over de ontwikkeling van de kunst zelf en de positie van de hoofdstad in het internationale cultuurlandschap.

Het gebrek aan politieke besluitvaardigheid en ondersteuning frustreert de ontwikkelingen binnen de kunst en heeft de intrinsieke kwaliteit van kunst en cultuur sterk verzwakt. Genoegzaamheid en voldaanheid over het bestaande leidt tot blindheid voor de reële stand van zaken. De kracht van kunst is al vele jaren tanende en een voortgaand proces van verdorpsing sloop de positie van de culturele hoofdstad van weleer. Het Amsterdamse kunstbeleid wordt gedomineerd door algehele malaise en futloosheid en in de basis van de piramide, die zo belangrijk is voor de vernieuwing en ontwikkeling van de kunsten, is sprake van stagnatie. Ook internationaal telt Amsterdam niet meer voldoende mee. Het is niet meer 'the place to be'. Nieuwe aanwas blijft uit. Jonge, zich professionaliserende kunstenaars trekken na hun uitstekende opleidingen aan Rietveld, Rijksakademie en Sandberginstituut weg naar Rotterdam of Antwerpen. Galeriestelsels doeken zichzelf op. De belangrijkste musea sluiten tegelijkertijd hun deuren voor een verbouwing en het Stedelijk Museum worstelt überhaupt al meer dan tien jaar met zijn transformatie. De lijst is lang en de zichtbaarheid van kunst en cultuur wordt steeds verder aangetast. De conclusie dringt zich op: er is geen duidelijk kunst- en cultuurbeleid in de hoofdstad. Het huidige programakoord bleek voor kunst en cultuur een lege huls na de plechtige beloften in de verkiezingscampagne daarvoor. Er is geen visie en geen ambitie. En dat terwijl kunst en cultuur ook economische belangen dienen. In de reeks regeringsstad Den Haag, havenstad Rotterdam en vergaderstad Utrecht is Amsterdam vooral een uitgaans- en belevingstad; een stad waar bedrijven zich vestigen vanwege de bereikbaarheid en de voorzieningen maar vooral vanwege de sfeer, het libertijnse klimaat en de aanwezige kunst en cultuur. Kunst en cultuur bepalen in materiële en immateriële zin het wezen van de stad en zijn als motor voor het stedelijk leven en de economie volstrekt onmisbaar.

De Kunstraad is na tientallen gesprekken met prominenten en kenners alsmede onderzoek tot de conclusie gekomen dat voorliggend ongevraagd advies, een concreet en duidelijk advies moet zijn. Immers, er is al meer dan tien jaar sprake van geklaag. De nodige pamfletten zijn geschreven, initiatieven als Amsterdam Kunstenstad en de Kunst van vooruitzien zijn ondernomen en wethouders en raadsleden werden op hun verantwoordelijkheid gewezen. Het mocht tot op heden onvoldoende baten. 'Men investeert blijkbaar makkelijker in een containerterminal dan in kunst en cultuur', aldus één van de geïnterviewden. Of zoals een ander zei; 'we gaan inmiddels onze eigen gang, van de lokale overheid verwachten we niets, behalve tegenwerking.'

We willen dit tijt keren, omdat we positief-kritisch zijn en geloven dat het moet én kan. Het vereist wel leiderschap van politici, tolerantie van bestuurders en, vooral niet te vergeten, ondersteuning door het bedrijfsleven en inzet van de kunstsector. Maar dan hebben we ook wat. Een hoogstaande culturele vrijstaat waar de kunst en cultuur welig gedijt, waar de kwaliteit van politici en overheid alom vermaard is en waar zonder mitsen of maren de kosten voor de baten uitgaan. Lees onze aanbevelingen, discussieer over de uitgangspunten van deze oproep, maar bovenal zet het voorgestelde beleid in gang, want de stad heeft het nodig.

The state of the arts

De positie van Amsterdam als belangrijkste kunst en cultuurstad van het land is verzwakt. Het ontbreekt de bestuurlijke laag van Amsterdam aan ambitie en visie om de stad op dit gebied vooruit te helpen en daarbij geprononceerde keuzes te maken. De uiterst summiere aandacht die aan kunst en cultuur wordt besteed in de programakkoorden sinds 1986 is veelzeggend, evenals het feit dat Amsterdam het niet voor elkaar krijgt om het Stedelijk Museum te vernieuwen. De wijze waarop het Foam is ontstaan en thans wordt ondersteund, bevestigt alle sombere verwachtingen van de Kunstraad hierover.² Er wordt in Amsterdam geteerd op oude roem en te lang heeft een sterk egaliteitsdenken gedomineerd. Er is te weinig gedaan aan het toesnijden van het aanbod op de veranderende bevolkingssamenstelling en het onderwijzen en opvoeden van een nieuw publiek voor kunst en cultuur. Daardoor blijven grote groepen nieuwe Amsterdammers weg uit de kunstinstellingen. Daardoor blijft het publiek doorgaans zo wit en op leeftijd. Vraag en aanbod op gebied van kunst en cultuur bij de nieuwkomers onder de Amsterdamse bevolking zijn slecht op elkaar afgestemd. Ook is het onderlinge contact tussen de sleutelfiguren van de Amsterdamse kunstinstellingen slecht. Wethouder en bestuur spelen daar ook nauwelijks een rol in. Daardoor komen gezamenlijke initiatieven maar zeer moeilijk van de grond en lijkt samenhang in het Amsterdamse kunstaanbod en kunstbeleid vaak te ontbreken. Daarbij hoeven we maar te denken aan de pogingen tot inhoudelijke samenwerking rond het Leidseplein en in de Plantagebuurt, de maritieme plannen in het Oostelijk havengebied en de kassa-automatisering.

Ondanks de aanwezigheid van, ook internationaal geroemde, opleidingen als Rietveld- en Rijksakademie en het Sandberginstituut is er sprake van grote stilstand en heeft de stad op het gebied van de beeldende kunst veel terrein moeten inleveren. Het artistieke niveau van het Stedelijk Museum, ooit een hoofdrolspeler in het internationale kunstleven, is zeer zorgwekkend. Amsterdam heeft op dat gebied een goede reputatie verloren. Dat is een groot gemis. Natuurlijk heeft Amsterdam met het Rijksmuseum en het Van Goghmuseum een stevige internationale positie, zeker wat het toerisme betreft. Toch is er duidelijk behoefte aan een aanvulling op het aanbod. Doordat die niet heeft plaatsgevonden, zijn zelfs allerlei middelgrote Europese steden de laatste jaren voor kunsttoeristen ten opzichte van Amsterdam relatief veel interessanter geworden, vooral op het gebied van de actuele beeldende kunst. Gevolg van de zwakke positie van de beeldende kunst is het feit dat een aantal veelbelovende en zelfs internationaal doorgebroken Amsterdamse kunstenaars zich in Amsterdam moeilijk of niet kan presenteren (Inez van Lamsweerde, Michael Raedecker, Ronald Ophuis, Rineke Dijkstra, Marlene Dumas). Deze groep wordt daardoor onzichtbaar met als gevolg dat er geen levendige kunstscene kan ontstaan. Een vicieuze cirkel die doorbroken moet worden.

² Amsterdamse Kunstraad: Fotografiemuseum Amsterdam, 19 september 2001

Gebrek aan beleid, leidt tot gebrek aan vitaliteit. Jonge kunstondernemers ontberen voldoende steun. De levendigheid van de kunstscene lijdt nog steeds onder een gebrek aan broedplaatsen, vrijplaatsen en uitgaansmogelijkheden. De samenwerking tussen centrale stad en stadsdelen schiet in dit verband tekort. Ondanks de inmiddels hiervoor beschikbare middelen, beleidsambtenaren, werkgroepen, projectgroepen en wat dies meer zij, er is nog steeds geen bevredigende en goedfunctionerende vervanging voor verdwenen 'hot spots' als de Graansilo, Vrieshuis Amerika en dergelijke. Een gelegenheid als de Roxy, een trait-d'union tussen uitgaans- en kunstwereld, waar veel aan experimenten en crossovers tussen de verschillende kunstdisciplines werd gedaan, die de kunstscene zeer verlevendigde en een grote rol speelde in de internationalisering van de Amsterdamse kunstscene, ontbreekt. De levendigheid van de dancescene (waar kunstenaars als Micha Klein en Gerald van der Kaap uit voort komen) heeft de gevestigde instellingen nauwelijks bereikt. Ook dat draagt bij aan het gebrek aan vitaliteit van de beeldende kunstscene in Amsterdam.

Op het gebied van klassieke muziek, hedendaagse muziek, opera, theater en dans houdt de top van de Amsterdamse kunstpiramide zich goed staande, maar ook bij de podiumkunsten vallen op het niveau hieronder en aan de onderkant gaten. Het is er allemaal wel, maar het functioneert onvoldoende of is onvoldoende zichtbaar.

Een groot internationaal prestigieus podiumkunsthistorie festival ontbreekt de laatste jaren. Dat zoiets wel kan blijkt uit het succes van het Mahlerfestival en het Zijderoutefestival. De promotie van Amsterdam als kunst- en cultuurstad zou coherenter en overtuigender kunnen. Er wordt in tegenstelling tot steden met een veel kleiner aanbod als Aix-en-Provence en Salzburg, niet echt voor gekozen om de goede prestaties op het gebied van de muziek ook brede bekendheid te geven. Amsterdam staat nog steeds vooral bekend om het 'red light district' en drugs, terwijl het beeld zoveel veelzijdiger zou kunnen zijn.

Het valt op dat Amsterdam, ondanks de aanwezigheid van een prachtige historische binnenstad (de grootste ter wereld) en wereldberoemde woonwijken van Berlage en de Amsterdamse School, zich, in tegenstelling tot Rotterdam, niet sterker als architectuurstad weet te positioneren. Dat is, zeker in combinatie met de bouw van nieuwe opvallende wijken als het KNSM-eiland, Java-eiland, Borneo-Sporenburg en IJburg, een gemiste kans voor de stad.

Het Amsterdamse bestuur geeft zich veel te weinig rekenschap van het grote economische belang van kunst en cultuur voor de stad. Behalve het toeristisch belang van instellingen als het Concertgebouworkest, Het Concertgebouw, Het Muziektheater en de grote musea is hun aanwezigheid alsmede het algemene culturele en kunstleven van grote invloed op de kwaliteit van het vestigingsklimaat voor (grote) bedrijven. De samenwerking tussen gemeente, kunstinstellingen en het bedrijfsleven (Kamer van Koophandel en verwante organisaties) is in dat opzicht te gebrekkig, ondanks eerdere initiatieven als Amsterdam Kunstenstad. Amsterdam heeft op dit moment een uiterst slechte reputatie waar 't het werven en koesteren van het mecenaat betreft. De voorbeelden van particulieren en bedrijven die graag iets aan het kunst- en cultuurklimaat hadden bijgedragen maar daarvoor geen gehoor kregen bij de gemeente zijn legio. Zo kreeg de ABN AMRO niet thuis toen die, uit dank voor de medewerking van de gemeente aan de nieuwbouw van het hoofdkantoor, de stad een kunstwerk wilde schenken. Dat geldt ook voor Karel Appel die Amsterdam dacht te verblijden met een deel van zijn collectie. Het Wertheimfonds zag tot nu toe, ondanks de gemeentelijke inspanningen om het hiertoe te verleiden, geen enkele reden om in Amsterdam te investeren. De stad is wat dat betreft onbenaderbaar. Terwijl Berlijn en Wenen recentelijk grote particuliere collecties moderne kunst in bruikleen hebben weten te verwerven en die publiek toegankelijk hebben gemaakt, leidden de slordige omgangsvormen van de gemeente tot de sluiting van het particuliere museum Overholland. Er is dringend behoefte aan een betere communicatie en een duidelijker collegebreed gedragen steun voor het idee dat Amsterdam een kunst- en cultuurstad is en dat kunst en cultuur tot de

belangrijkste gangmakers van het stedelijk leven en bedrijvigheid behoren.

Perspectief voor de komende jaren

Amsterdam kan twee dingen doen. Het volhardt in de huidige stuurloosheid en het laissez faire en zakt langzaam weg als internationale en nationale kunst- en cultuurstad. De stad verliest geleidelijk haar aantrekkingskracht voor bewoners en vreemdelingen, zij verliest haar levendigheid en kosmopolitische atmosfeer en eindigt zoals het ooit is begonnen, een dorp in de polders zonder ziel, zonder metropolitaans karakter.

Amsterdam kan er ook voor kiezen weer 'the place to be' voor vele groeperingen te worden. Daarvoor zal het verantwoordelijke bestuur – in zijn handelen – samen met het particulier initiatief de grote maatschappelijke waarde van kunst en cultuur voor Amsterdam nu ook eens daadwerkelijk moeten honoreren. In al zijn vormen én in al zijn weerbarstigheid en opstandigheid. Daarvoor zal de stad inspanningen moeten leveren, zowel materieel als immaterieel. Het denken over kunst en cultuur moet anders. Kunst en cultuur zijn geen sluitpost, overbodige luxe of zout in de pap maar vormen het wezen van de stad. Culturele dynamiek is in de eerste plaats afhankelijk van mensen met ideeën en realisatiekracht. Zonder hen zijn alle voorzieningen lege hulzen, zonder hen geen geïnteresseerd publiek. De stad moet vooral voorwaarden scheppen om dit soort kunst- of dynamiekveroorzakers, de stadsopschudders aan te trekken, te stimuleren en te faciliteren.

Plan de Campagne

Ambitieniveau en beleid

Amsterdam moet zijn ambitieniveau met betrekking tot de kunst definiëren en per discipline zijn ambitieniveau aangeven (internationaal, nationaal, regionaal, lokaal) alsmede kunst en cultuur tot speerpunt van beleid maken. Mede daardoor kan de positie van kunst en cultuur ten opzichte van andere maatschappelijke sectoren worden bepaald en belangen tegen elkaar worden afgewogen. Zo worden de belangen van de kunst niet eeuwig ondergeschikt gemaakt aan andere. Een sterke coördinerend wethouder, een door het hele college gedragen visie op kunst en cultuur, een sterke ambtelijke ondersteuning én kunst en cultuur als primair beleidsterrein voor de centrale stad zijn daarbij noodzakelijk. De stadsdelen honoreren uiteraard de wensen van de centrale stad met betrekking tot bepaalde locaties.

Er moeten meer middelen voor kunst en cultuur ter beschikking komen, minimaal de in het advies G4 genoemde 26 miljoen euro³ per jaar. Een gemeentelijke overheid die zijn nek uitsteekt voor kunst en cultuur zou overigens het bedrijfsleven meer aan zijn zijde vinden dan nu het geval is.

³ Amsterdamse Kunstraad: G 4 Kunst & Cultuur, uitgaven van Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht met elkaar vergeleken, 25 november 2001

Er moeten meer flexibele budgetten worden gecreëerd.

Met een matching fund⁴ moet de centrale stad initiatieven van de theaters in de stadsdelen ondersteunen vanwege hun functie voor aankomende makers en als kweekvijver voor het publiek van morgen.

Bij zijn vierjaarlijkse subsidietoekenningen en -beoordeling zou de gemeente duidelijke prestatieafspraken moeten formuleren. Doorstroming van de artistieke leiding moet hier onderdeel van zijn: geen benoemingen meer voor onbepaalde tijd.

Ruimtelijke ordening dient evenzeer een zaak van het hele college te zijn. Het stedenbouwkundig denken moet meer worden gericht op hoe vrijplaatsen zoals de Kalenderpanden, Graansilo en Vrieshuis Amerika in stand kunnen worden gehouden. Bij de ontwikkeling van voormalige industrieterreinen (Shell en Stork) moet de kunst- en cultuursector van meet af aan daadwerkelijk betrokken worden en niet voor de vaak of als schaamlap. Ontwikkelings- en investeringsplannen voor ateliers, broedplaatsen, multimediale studio's en podia (cabaret, toneel, muziek en dergelijke) dienen verder te worden ontwikkeld en er moet ruimte worden gereserveerd voor een voorziening voor de kunst van 21ste eeuw. Daarnaast is er in een levendige stad betaalbare huisvesting voor kunstenaars en studenten nodig.

Het gemeentebestuur, met name de burgemeester, moet het initiatief nemen politiek, culturele infrastructuur, het Amsterdamse bedrijfsleven, de kunstvakopleidingen en de universiteiten bij elkaar te brengen om kunst en cultuur steviger te laten wortelen in 'de maatschappij' en internationale contacten 'op niveau' te bevorderen. Daarvoor moet de burgemeester een gevoel van saamhorigheid en burgerzin ten aanzien van de kunsten bij het bedrijfsleven in Amsterdam stimuleren en de Kamer van Koophandel in Amsterdam tot bondgenoot van de kunstsector maken.

Ver gaande publiek-private constructies voor culturele instellingen moeten worden toegestaan. De gemeente heeft onlangs met het oog op de concurrentiepositie van de Amsterdamse haven, het havengeld bevroren. Ook begunstigers van de Amsterdamse kunst en cultuur moeten incentives krijgen. Bijvoorbeeld iemand die een kunstinstelling een gebouw om niet ter beschikking stelt, mag niet worden lastiggevallen met Onroerendzaakbelasting. Revenuen van via mecenaat verkregen fondsen bieden meer zekerheid en mogelijkheden voor de bedrijfsvoering van kunstinstellingen dan sponsoring. De overheid moet dan wel de kunstinstellingen het vormen van financiële reserves toestaan.

De Burgemeester moet zich daadwerkelijk inzetten voor de werving van geld en collecties voor de kunst in Amsterdam. In het kabinet van de burgemeester zou een medewerker hiervoor vrijgemaakt moeten worden en de ambtswoning van de burgemeester kan daarvoor worden gebruikt.

Nieuwe publieksgroepen

Uitgangspunt van het beleid zou moeten zijn dat de multi- en interculturaliteit van Amsterdam kansen biedt voor vernieuwing van kunst en publiek. De veranderende bevolkingssamenstelling dwingt een ander aanbod af. Dit biedt een schat aan mogelijkheden.

Aangezien er bij het verdelen van de subsidies tot aan het Kunstenplan 2001-2004 al tien jaar uitgegaan moest worden van een nuloptie, is er nauwelijks sprake geweest van daadkrachtig investeren in de nieuwe culturele realiteit.

⁴ Amsterdamse Kunstraad: Advies aan de onderhandelaars voor het Programakkoord 1998-2002, 9 maart 1998

Verandering kan worden bewerkstelligd door het gebruiken en uitbreiden van netwerken. De zoektocht naar nieuw talent uit verschillende culturen impliceert geen geschipper met kwaliteit. Echter, andere culturen staan voor andere tradities en andere esthetische ervaringen. Er moet dus een dynamisch begrip met betrekking tot kwaliteit ontwikkeld worden.

Er zullen nieuwe geïnteresseerden/elites moeten worden gekweekt. Voor de appreciatie van nieuwe kunstvormen, geproduceerd door zowel 'oude' als 'nieuwe' Nederlanders, is educatie nodig. Het onderwijs zal daarbij autochtonen en nieuwkomers deels moeten losweken van hun eigen identiteit en meer aandacht moeten besteden aan wat er op het gebied van kunst en cultuur te koop is. Kunsteducatie dient als rode draad te hebben: "het scheppen van echte kunst is zo slecht nog niet". 'Hoge' en 'lage' kunst mogen daarbij niet worden gelijkgeschakeld. Hiervoor moeten budgetten van onderwijs en sociale vernieuwing worden ingezet.

De gemeente zal in de veranderende publieksamenstelling moeten investeren c.q. nieuw beleid moeten financieren met nieuw geld ter voorkoming van de tegenstelling tussen en het uitspelen van nieuw tegen gevestigd. Hierbij is het belangrijk dat men naast het steviger structureel ondersteunen van reeds bestaande kunstinstellingen met een multiculturele programmering, een aantal ruime flexibele budgetten bij het Amsterdams Fonds voor de Kunst creëert. Die kunnen, uitgaande van een collegiaal bestuur, mede worden gefinancierd uit het rijksbudget voor grote-stedenbeleid.

Eveneens uit het rijksbudget voor grote-stedenbeleid kunnen aanvullende stimuleringsubsidies (vergelijk de 3% maatregel Van de Ploeg) worden verstrekt voor kunstinstellingen voor het creëren van nieuw aanbod met name door programmatische samenwerking en het scouten van nieuw talent alsmede voor het bereiken van nieuw publiek.

Zichtbaarheid

Kunst en cultuur zijn onvoldoende zichtbaar in Amsterdam. Niet alleen in figuurlijke zin, maar ook letterlijk, zoals geïllustreerd wordt door de recente actie van Het Parool⁵ om onverklaarbaar uit de openbare ruimte verdwenen kunstwerken met behulp van lezers te inventariseren en op te sporen. Beeldende kunst van de 20ste en 21ste eeuw is onvoldoende in Amsterdam te zien, met name de hier aanwezige grote collecties.

Ideaal zou zijn als het Stedelijk Museum zich hierover ontfermde en door nauwe samenwerking met instellingen als De Appel en W 139, zijn nationale en internationale positie ten aanzien van de hedendaagse en actuele kunst, herwon. Fysieke uitbreiding is daarvoor onontbeerlijk. Echter een nieuw of ander bestaand gebouw is nooit een garantie voor een 'levende' plek. Dat is en blijft mensenwerk. In het geval van een nieuw gebouw moet worden gedacht aan een Gehry/Bilbao of Palais de Tokyo-achtige trekker voor verschillende hedendaagse kunst disciplines die als symbool gaat functioneren voor de gegroeide ambitie van Amsterdam en die internationaal de nodige aandacht genereert. Amsterdam heeft, behalve de dependance van de Hermitage, behoefte aan een (nieuw) museum met internationale allure. De locatie hiervan is uitermate belangrijk: het Museumplein vanwege de ondeelbaarheid van de collectie.

Daarnaast ontbreekt het in Amsterdam aan een flexibele expositieruimte voor eigentijdse wisselende tentoonstellingen, manifestaties en happenings voor visuele kunst (waaronder architectuur) en crossovers tussen verschillende kunst disciplines, vergelijkbaar met de Kunsthal in Rotterdam en het Palais de Tokyo in Parijs.

⁵ In Het Parool dd 28-11-2002 gestart

Omdat de Nederlandse cultuur het in belangrijke mate van 'beelden' (beeldende kunst, architectuur, vormgeving) moet hebben, zou Amsterdam zichzelf als internationale kunststad een belangrijke uitstraling kunnen geven door het instellen van een jaarlijkse (of tweejaarlijkse) internationale prijs voor beeldende kunst. De jury moet internationaal gezaghebbend zijn en aan de prijs, bestaande uit een aanzienlijk bedrag, zou bij voorkeur een tentoonstelling in het vernieuwde Stedelijk Museum verbonden moeten worden. De tentoonstelling zou daarna nog twee andere musea (liefst in Amerika en Europa) aan moeten doen. Juist in het land van Rembrandt, Vermeer, Van Gogh en Mondriaan zou dit een haalbaar initiatief zijn dat bijdraagt aan de versterking van het al reeds bekende imago van Nederland als beeldende-kunstland. Dit is juist nu actueel nu de vernieuwing van het Stedelijk Museum zo veel kansen biedt.

Grote evenementen ontbreken, bij voorbeeld een jaarlijks groot, prestigieus, internationaal podiumkunsthistorie festival. Wenselijk is een festival met het eertijdse kaliber van het Holland Festival dat aansluit bij de sterke punten van de stad: muziektheater en (klassieke) muziek. Daartoe hebben de Raad voor Cultuur en de Kunstraad in een gezamenlijk advies een substantiële subsidieverhoging voor het Holland Festival bepleit.⁶

Een coherent en consequent promotiebeleid voor Amsterdam (als kunststad) ontbreekt. De Stichting Amsterdam Promotie, de Amsterdam Tourist Board en het Amsterdams Uit Buro (AUB), zouden zich dit moeten aantrekken. Het AUB moet financieel in de gelegenheid worden gesteld zich meer te richten op zowel de nieuwkomers op de cultuurmarkt als op andere disciplines dan de traditionele. Er moet betere Engelstalige informatie over wat er in de stad te doen is dan tot dusver, komen; vergelijkbaar met de Time Out of Pariscoop en er moet een gezamenlijke goede website worden ontwikkeld met de mogelijkheid kaarten te kopen voor het hele kunst- en uitgaansaanbod.

Betere samenwerking is nodig tussen de kunstinstellingen en meer afstemming van programmering. De gemeente moet geld vrij maken om gezamenlijke projecten van minimaal drie afzonderlijke kunstinstellingen te premiëren ter bevordering van de samenhang in het aanbod in Amsterdam.

De vernieuwing van kunst en cultuur en de kwaliteit van het culturele klimaat worden niet meer uitsluitend bepaald door de kunst, maar tevens door de nieuwe media, vormgeving van mode en gebruiksgoederen, het internet, reclame en het uitgaanscircuit/de horeca. Het subsidiebeleid c.q. de werkwijze van het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) is te behoudend en te weinig flexibel (te zeer gebonden aan en georganiseerd rond en vanuit kunstdisciplines), waardoor crossovers buiten de boot vallen. Te denken valt aan een flexibel budget bij het AFK dat door een curator, intendant of aanjager voor een bepaalde beperkte periode, naar eigen inzicht, mede op basis van aanvragen, wordt besteed.

De verlevendiging van de kunstscene kan tevens worden gestimuleerd door een actief artists-in-residence en 'meester-leerling' beleid. Kunstonderwijsinstellingen zouden meer masterclasses kunnen laten geven door (internationaal) doorgebroken oud-leerlingen, maar ook bijvoorbeeld door de winnaar van de hierboven bepleite internationale beeldende kunstprijzen. Een actief artists in residence beleid, gekoppeld aan masterclasses, van het AFK bevordert de ontwikkeling van internationale netwerken en een internationale kunstscene.

Hoewel kunst en cultuur altijd sociale gebeurtenissen waren, bestaat er momenteel, meer dan in het verleden, een grote behoefte aan gezamenlijke beleving, events en het bijeenbrengen van mensen. Het is niet voor niets dat Rotterdam onder andere met het

⁶ Raad voor Cultuur en Amsterdamse Kunstraad: Advies Holland Festival, 6 juli 2001

Filmfestival, de Fotobiënnale en de Architectuurbiënnale en Utrecht met het Springdance Festival, het Festival Oude Muziek en het Festival aan de Werf hebben gekozen voor een festivalformule voor de stad, omdat daarin naast een inhoudelijke, een sociale component is begrepen.

Uitgaans- en kunstleven moeten binnen het beleid veel meer als één worden gezien en aan elkaar worden verbonden. Een kruising tussen de uitgaanswereld en de kunstwereld is wenselijk. Denk aan de symbiose tussen Richter of Roxy en Aorta in het verleden en, in bepaalde opzichten, evenementen als de Museumnacht. Voor kunstinstellingen die daar permanent of incidenteel behoefte aan hebben, zouden op een niet al te ingewikkelde wijze de openingstijden moeten kunnen worden aangepast of nacht-horecavergunningen ter beschikking moeten komen. Musea zouden 's avonds veel langer en soms zelfs 's nachts open moeten zijn om zo nu en dan een verbintenis met de uitgaanswereld aan te gaan. In dit kader moet ook worden gewerkt aan veel meer kruisbestuiving tussen disciplines.

Waar een wil is, is een weg

Wij weten dat we heel wat van het gemeentebestuur vragen. Namelijk één van de moeilijkste zaken die te bereiken zijn: een verandering van attitude; in dit specifieke geval van de houding ten opzichte van kunst en cultuur. Dat durven we omdat we weten dat het kan én moet en omdat we ervan overtuigd zijn dat het gemeentebestuur, net zoals wij het beste voor heeft met de stad. Immers, niemand is er mee gebaat als Amsterdam afglijdt naar het niveau van een gemiddelde provinciestad.

En als onze opvatting over de positie van kunst en cultuur als vliegwiel voor het stedelijk leven wordt gedeeld, dan volgt de uitvoering van het Plan de Campagne wel. Waar een wil is, is een weg. Men zegt niet voor niets dat er voor goede ideeën altijd geld te vinden is.

Aan de Wethouder voor Cultuur
mevrouw drs. J.H. Belliot
Stadhuis, kamer 4287
Amstel 1
1 011 PN Amsterdam

10 maart 2003

Geachte mevrouw,

Over enkele dagen is het eerste jaar van het Programakkoord 2002-2006 verstreken. Aan de onderhandelaars over het programakkoord 2002-2006 heeft de Kunstraad in maart 2002 een advies uitgebracht waarmee is beoogd in dat akkoord een groter gewicht en meer prioriteit aan de kunsten toe te kennen. De betekenis van de kunstsector voor de stad overschrijdt, aldus dat advies, het domein van de portefeuille cultuur, rechtvaardigt een hoog ambitieniveau en substantiële investeringen.

Het stadsbestuur zou er vanuit een gezamenlijke visie voor moeten kiezen om Amsterdam als kunst- en cultuurstad te profileren.

In het afgelopen jaar is het in maart 2002 aan de onderhandelaars uitgebrachte advies verder uitgewerkt. Het u bijgaand aangeboden advies '*No guts, no glory*', een oproep tot revitalisering van het Amsterdamse kunstbeleid, is daarvan het resultaat. Evenals u dat in uw inmiddels verschenen concept cultuurvisie heeft gedaan, wordt hierin kunst opnieuw in een ruimer verband geplaatst.

Het is, vooruitlopende op het nog uit te brengen advies over de cultuurvisie, goed reeds nu te kunnen constateren dat de voor de revitalisering noodzakelijke collegebrede verantwoordelijkheid vanuit onder meer een economisch en ruimtelijk perspectief door het College in de cultuurvisie daadwerkelijk wordt onderschreven.

Namens de Amsterdamse Kunstraad,

Drs. A.G.F. Boersma,
voorzitter

Bert Janmaat,
algemeen secretaris